

від маніпуляцій» [1]. За словами міністра, в зв'язку з цим він має намір ініціювати реєстрацію законопроекту, що передбачає відповідальність за маніпуляції громадською думкою та суспільною свідомістю.

Підсумовуючи зазначимо, що регулюючи функціонування найважливіших систем суспільства, держава виступає важливою передумовою розвитку соціокультурної сфери. Вона покликана інтегрувати, забезпечувати задоволення культурних інтересів населення, а отже сприяти консолідації регіонів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бородянський має намір ініціювати введення кримінальної відповідальності для журналістів // Українські новини. – URL: <https://ukranews.com/ua/news/664202-kryminalnu-vidpovidalnist-dlya-zhurnalistiv-maye-namir-initsiyuvaty-borodyanskyj>.

2. Кривицька О. Дезінтегративна складова етнічної маркеризації України / О. Кривицька // Політичний менеджмент. – 2010. – № 2 (41). – С. 80–97.

3. Погоріла Н. Б. Регіональні поділи в Україні на прикладі політичної культури // Політична культура: теорія, проблеми, перспективи. – К., 2004. – С. 63–81.

4. Почепцов, Г. Г. Пропаганда 2.0. – Харків: Фолио, 2018. – 796 с.

5. Регіональна політика України: формування соціогуманітарних пріоритетів розвитку / Український незалежний центр політичних досліджень: За заг. ред. Ю. Тищенко. – К.: УНЦПД, 2006. – 332 с.

6. Саракун Л.П. Культурна політика сучасної України / Л.П. Саракун. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2016. – 208 с.

*Семко Вадим Леонідович кандидат політичних наук, доцент,
Басва Юлія Євгенівна, кандидат політичних наук,
кафедра політичних наук і права КНУБА*

ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «РЕГІОН» У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ: АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ

Поняття «регіон» є однією з ключових категорій у сучасному міждисциплінарному науковому дискурсі. Сьогодні регіони дедалі більше стають самостійними цілісними суб'єктами економічних відносин, випереджаючи у цьому відношенні окремі підприємства і, навіть держави.

Регіон як об'єкт міждисциплінарного дослідження, з одного боку, є системою, яка складається з компонентів та зв'язків різноманітного характеру. З іншого боку, регіон є самостійним цілісним об'єктом,

«атомом» у побудові держави (з територіальної, економічної, політичної та ресурсної точки зору). При цьому регіон у структурі окремої країни, частіше за все, має лише певну економічну цілісність та відокремленість [2, с. 41]. Саме ця двоїста природа регіону визначає особливості регіонального управління, відносин між Центром та регіонами, і, значною мірою, складає предмет регіоналістики, як міждисциплінарної, і, одночасно самостійної галузі знання.

Поняття «регіон», у найбільш широкому сенсі розглядається як певна частина глобального простору і використовується тими суспільними науками, які вивчають політичний, економічний або соціальний простір. Основою методологічної бази регіональних досліджень є системний підхід: він дозволяє моделювати поведінку об'єкту дослідження, виявляти фактори та закономірності його розвитку, прогнозувати вірогідне майбутнє об'єкту і впливати на його зміни у бажаному напрямку [5, с. 20].

Систему можна визначити як сукупність елементів, що знаходяться у відносинах і зв'язках між собою утворюючи при цьому певну цілісність, єдність [4, с. 348].

Л. А. Блюменфельд визначає системою таку сукупність елементів, в якій:

- задані зв'язки, що існують між цими елементами;
- кожен з елементів всередині системи є неподільним;
- з оточуючим світом поза даної системи вона взаємодіє як ціле;
- при еволюції в часі сукупність буде вважатись однією системою, якщо між її елементами можна буде провести однозначну відповідність [5, с. 23].

Впорядкованість зв'язків між елементами системи визначає такі її властивості як «цілісність (наявність для усього поєднання цілі або функції, яких нема у окремого елемента, що є складовою системи), автономність (прагнення до більшої внутрішньої впорядкованості, компенсації елементів і функцій, яких не вистачає), стійкість (прагнення до збереження або такого розвитку структури, яке забезпечить здійснення системою генералізованої функції)» [1, с. 56 – 57].

Кожну з територіальних систем, починаючи з глобального рівня, можна уявити у вигляді сукупності підсистем (аж до локального рівня).

Специфіка територіальних систем полягає у їх компактності – близькості територіальних елементів, що складають цю систему, а також у тому, що в регіональних системах елементи можуть бути різнорідними, проте взаємопов'язаними. Наприклад, геосистеми містять у собі різноманітні природні, економічні, соціальні елементи, для яких спільним, з функціональної точки зору є лише їх територіальне

розташування; тим не менш, системоутворюючі зв'язки, що їх об'єднують можуть бути не лише істотними, але й закономірними [5, с. 23]. Особливостям клімату відповідають певні види рослин та тваринного світу, специфіка рельєфу місцевості зумовлює можливості розташування господарчих об'єктів, наявність корисних копалин – розміщення видобувної промисловості тощо.

Системні дослідження, щодо виявлення когерентних регіонів, включають в себе низку послідовних етапів:

1) виокремлення елементів системи (за критерієм їх однорідності, загальних властивостей тощо);

2) виявлення зв'язків між елементами системи (істотних, у тому числі системоутворюючих, і неістотних зв'язків, їх співпідкорядкованості);

3) визначення кордонів системи (на підставі спільності елементів, компактності їх розташування, істотності системоутворюючих зв'язків);

4) ставлення до відносин з іншими системами того ж ієрархічного рівня. Досліджуються двосторонні зв'язки: як з точки зору зумовленості даної системи зовнішніми факторами, так і з позицій впливу досліджуваної системи на інші утворення;

5) визначення місця в системі більш високого рангу;

б) встановлення внутрішньої структури системи (виявлення функціональної структури і підсистем більш низького рангу) [5, с.23].

Перспективи використання системного підходу в регіональних дослідженнях полягають у розробці (на прикладі ієрархічно побудованих регіонів) системи регіонів кожного типу – політичних, економічних, соціальних. У регіональних політологічних дослідженнях і політичній географії це буде означати, що політична регіоналістика охопить також і міжнародне регіонознавство. А у загальну ієрархію регіонів разом з внутрішньо- і наддержавними регіонами будуть включені й держави [5, с. 25].

Ієрархія регіонів

Ієрархічний рівень	Функціональний тип регіону		
	Політичний	Економічний	Соціокультурний
Глобальний рівень	Світова політична система	Світова економічна система	Загальнолюдська цивілізація
Мега регіон	Країни НАТО, ЄС, СНД, ОАГ, Африканський союз, Ліга арабських держав тощо.	ЄС, СНД, НАФТА, АССАН, ЛАЕС тощо.	Вісім світових цивілізацій С. Хантингтона

Міжнародний макрорегіон	Союзна держава Росії та Білорусі, Бенілюкс, країни Балтії тощо.	Балтійський регіон, регіон Альп, аналогічні «трикутники зростання»	Скандинавський, Східнослов'янський тощо.
Країна	Суверенна держава		
Внутрішньодержавний регіон	Федеральні округи	Великі економічні райони	Етнічні та етнографічні спільноти
Мезорегіон	Адміністративно-територіальні утворення	Адміністративно-територіальні утворення	Соціально-територіальні спільноти
Мікрорегіон	Муніципалітети	Внутрішньообласні райони	Соціуми
Локальний рівень	Населені пункти	Суб'єкти господарства	Локальні соціуми

Значне розмаїття тлумачень поняття «регіон» у дослідженнях зумовлює використання релятивістського та контекстуального підходів.

В. Буколова, аналізуючи широке коло джерел пропонує наступні «іпостасі» регіону.

1) Регіон як найвища адміністративно-територіальна одиниця державного устрою, що має певний рівень самостійності та юридичної незалежності, виборну раду та власний бюджет.

2) Регіон як порівняно відокремлена управлінська система, яка в межах відносин між суб'єктами державної влади наділена відповідною компетенцією.

3) Регіон як область політичного простору, що відрізняється особливою політичною організацією або (та) наявністю особливого політичного інтересу, регіон як територіальна основа організації органів публічної влади.

4) Регіон як територіально-спеціалізована, адміністративно визначена складова економіки країни, яка характеризується єдністю та цілісністю відтворюваних процесів і управління.

5) Регіон як частина території країни з певними відмінностями природно-кліматичних умов життєдіяльності, історії, етнічного складу населення, мови, культури, релігії та інших факторів, що в процесі взаємодії набувають інтегрованого, системного характеру і відображають своєрідність даної території.

6) Регіон як територіально-просторова одиниця.

7) Регіон як соціально-територіальна спільнота, що характеризується локалізацією єдиних суспільних відносин, соціальною єдністю людей, наявними механізмами відтворення, груповою ідентичністю, правовими нормами та нормами поведінки [2, с. 44].

При цьому у кожній «іпостасі» чітко простежуються домінуючі імперативи (детермінанти) – «іманентні ознаки, за допомогою яких здійснюється опис досліджуваного феномена – регіону» [2, с. 45]. До них відносяться: 1) територія; 2) економічна система даної території; 3) частина цілісної соціальної та адміністративної системи; 4) соціально-економічна система; 5) соціально-політична система; 6) ринок; 7) квазідержавна; 8) квазікорпорація, економічний агент та суб'єкт конкурентної взаємодії; 9) соціально-етнічна система.

Ці імперативи власне і становлять «базис» регіоналізму, на основі якого, під впливом широкого кола факторів формується «надбудова», яка, у свою чергу, становить предмет регіоналістики у загальному сенсі.

К. Єфремова формулює два онтологічних підходи до аналізу та визначення феномену «регіон»: регіон як самостійна сутність і регіон як аналітичний конструкт [3, с. 60]. Прихильники першого підходу (реалісти, емпірицисти) вважають, що регіони існують самі по собі, незалежно від поглядів дослідника. На їх думку, весь світ є безумовно поділеним на регіони, а кордони між регіонами є чітко зафіксованими і відносно постійними. Конфігурацію регіону, на думку прихильників цього підходу, можна однозначно визначити виходячи з комплексу його фізико-географічних, соціально-економічних, військово-політичних, культурно-релігійних та інших характеристик. Прикладом такого аналізу є географічний і (меншою мірою) цивілізаційний підходи.

Прихильники другого підходу (конструктивісти, постмодерністи) вважають, що поняття «регіон» являє собою аналітичний конструкт, існує в уявленні дослідника і «накладається» на об'єктивну реальність з метою систематизації і типологізації її об'єктів. При цьому межі регіонів є конвенційними і можуть перетинатись, не порушуючи органічності конструкції. Так, наприклад, конфігурація регіону може змінюватись залежно від того, які саме параметри регіону аналізуються – регіональної системи безпеки, культурно-історичних взаємозв'язків або торгово-економічного співробітництва між суміжними країнами. Ключовими елементами тут є ідентифікація і само ідентифікація, які дозволяють провести регіональні кордони на підставі усвідомлення самих народів, що населяють регіон та їх найближчого оточення.

Таким чином, поняття «регіон» перетворюється з умоглядної конструкції на зручний аналітичний інструмент. Разом з цим, такий підхід залишає поза увагою реальні відмінності що існують між окремими сегментами земної поверхні і соціумів, що її населяють, замінюючи їх різними уявленими образами. В наслідок цього межі регіону стають лабільними, що ускладнює його комплексне дослідження.

Єдиного трактування поняття «регіон» досі не сформовано. Зміст цього поняття коливається у доволі широкому діапазоні в залежності від наукової галузі, мети та завдань дослідження, позиції дослідника. Регіон виступає у міждисциплінарному науковому дискурсі як самостійний комплексний об'єкт дослідження.

Список використаних джерел та літератури:

1. Алаев Э. Б. Социально-экономическая география: понятийно-терминологический словарь. М., 1983. – 290 с.
2. Буколова В. В. Регіон як комплексне соціально-економічне утворення // Економіка і регіон. № 5(66) – 2017 – ПолтНТУ. С. 41 – 47.
3. Ефремова К. А. От регионализма к трансрегионализму: теоретическое осмысление новой реальности // Сравнительная политика. – 2017. – № 2 – С. 58 – 72.
4. Краткий философский словарь // Под ред. А. П. Алексева. – М.: 2004.—496с.
5. Федоров Г. М. Регион как территориальная подсистема // Вестник Российского государственного университета им. И. Канта. 2010. Вып. 1. С. 20 – 27.

*Шмаглій Олена Борисівна, кандидат економічних наук, ст.н.с.,
ст. науковий співробітник центру досліджень економічної політики
Інституту експертно-аналітичних та наукових досліджень
НАДУ при Президентіві України*

РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ: ЕВОЛЮЦІЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

Завжди перед суспільством стояла проблема пошуку найбільш доцільної моделі його просторової організації. Особливості просторової організації в цьому сенсі зумовлювали природно-ресурсні переваги тих чи інших частин території країни, економічні передумови, які визначали з позицій економічної доцільності, напрямки виробничої діяльності цих територій, просторові особливості соціально-інфраструктурного розвитку, необхідність забезпечення найбільш повної і надійної економічної безпеки.

Регіональний (просторовий) розвиток в загальному розумінні є комплекс організаційних заходів по управлінню елементами і зв'язками території, системою дій, направлених на оптимізацію регіональних змін і стабільне функціонування господарства регіонів. Просторовий розвиток можна уявити як суспільно-регіональну побудову території з